

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΚΑΡΥΚ

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΜΑΤΧΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΥΠΡΟΥ - ΑΡΧΕΙΟ ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΜΑΤΣΗ

ΜΕΓΑΛΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

2

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΜΑΤΣΗΣ

Κείμενο: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΚΙΝΥΡΑΣ ΛΤΔ.
Αλκιβιάδου 8, Τ.Τ. 115, Λευκωσία - Κύπρος,
Τηλ. 021-25561 & 021-25748.

ΛΕΥΚΩΣΙΑ 1982

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΥΠΡΟΥ - ΑΡΧΕΙΟ ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΜΑΤΣΗΣ

Κάποια πράγματα

Ἐρόνημα δόντος τὸ σιδιναῖ
ἄσ' τὸ σάχημα τῶν ἰδίων σου
καὶ ἀνατάραξε τὴ γη
τὸ γοργολύσιμα τῶν φλεβῶν σου

Ἄσ' ἄσ' φῶλιος τὸ μωαζὸ
ἄσ' τὸ σάχημα τῆς μαλαῖ σου
καὶ ἀνατάραξε τὴν καρδίαν
τὸ γοργολύσιμα τῆς καρδιάς σου

Χειρόγραφο τοῦ Κυριάκου Μάτση.

Ο Κυριάκος Μάτσης γεννήθηκε σ' ένα χωριό της Πιτσιλιάς, το Παλαιχώρι, το 1926. Ἦταν γιός αγροτῶν πού δουλεύανε τὴ γη κι ἀποζούσανε ἀπὸ αὐτή. Ο μικρός Κυριάκος τοὺς βοηθοῦσε στα χωράφια κι ἔτσι ἔμαθε τί θα πει μόχθος καὶ εργασία. Κι ἀγάπησε ταυτόχρονα τὴ γη, που μας δίνει τὰ ἀγαθὰ τῆς. Αὐτὴ ἡ ἀγάπη γιὰ τὴ γη τὸν ἐσπρωξε νὰ σπουδάσει γεωπόνος. Ἐτσι θα τὴ δούλευε με τὴ γνώση τοῦ ἐπιστήμονα γιὰ ν' ἀποδίδει περισσότερα στὸν εὐλογημένο δουλευτὴ τῆς.

Ὅταν τέλειωσε τὸ δημοτικὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ τοῦ πήγε στο Βαρῶσι κοντὰ στο θεῖο τοῦ Γιάννη Μάτση καὶ φοίτησε στο Γυμνάσιο. Στο Γυμνάσιο ἦταν πρότυπο μαθητὴ στο ἦθος, στὴ συμπεριφορὰ καὶ στα μαθήματα. Τὰ καλοκαίρια πήγαινε στο χωριό του, ὅπου μαζί με τὰ δύο του ἀδελφία, τὸ Γιώργο καὶ τὸ Γιάννη βοηθοῦσε τοὺς γονιοὺς του στὶς ἀγροτικὲς τοὺς ἀσχολίες.

Αλλά και όταν ήταν φοιτητής, τα καλοκαίρια γύριζε στο χωριό του και επισκεπτόταν όλη τη γύρω περιοχή της Πιτσιλιάς. Στο ημερολόγιο του γράφει για την παραμονή του στο Παλαιχώρι και το εξής:

«Παλαιχώρι 22 Ιουλίου 1947

Ήσυχια και μονότονα κυλούν μια μια οι μέρες στο χωριό. Με χαρά ξανα συνάντησα γνωστά πρόσωπα και ζωντανές οι ανάμνησεις ξυπνούν μέσα μου κόσμους περασμένους. Εδώ..... εκεί παίζαμε, παρακάτω το τάδε επεισόδιο, η Λειβαδιά με τη ζωντανία της, το Καμίνι.....

Και οι μέρες κυλούν. Τη μονοτονία διακόπτουν εκδρομές που μας επιτρέπουν να γνωρίσουμε ολόκληρη την Πιτσιλιά. Ασκάς, Φτερικούδι, Πλατανιστάσα, Άλωνα, Αληθινού, Λειβάδια.... Όλα απλωμένα ανάμεσα σε γραφικές τοποθεσίες, είναι κομμάτι κι αυτά του βουνού, ένα τέλειο συμπλήρωμα της φύσης.

Έχουν κι αυτά κάτι το ξεχωριστό, κάτι το ασύγκριτο. Το λαϊκό τους τραγούδι, τα δίστιχά τους, ζωντανή έκφραση της ζωντανίας, οι παραδόσεις τους, τα ήθη και τα έθιμά τους που σε μεταφέρουν σε παλιές εποχές του Ελληνισμού, όλα αυτά και πάνω απ' όλα συγκινούν, ενθουσιάζουν, γοητεύουν.

Βλέπεις την Ελλάδα ζωντανή στην υπαίθρου τη ζωή.

Κυριάκος».

Τα φοιτητικά χρόνια του Κυριάκου στη Θεσσαλονίκη ήταν πλούσια σε δράση. Σπούδαζε τη φύση και τα μυστικά της για να γίνει άξιος γεωπόνος και να την υπηρετήσει. Αλλά και το μικρό μας νησί, «τη γλυκεία χώρα Κύπρο», το σκεφτόταν κάθε μέρα. Με κάθε τρόπο μιλούσε για τη λευτεριά της Κύπρου, γιατί πίστευε πως η λευτεριά είναι η πιο μεγάλη αρετή. Με άλλα λόγια μοίραζε τη ζωή του στην επιστήμη του και στη διαφώτιση για τη μικρή μας πατρίδα.

Στις 6 Δεκεμβρίου 1946 γράφει και τα εξής:-

«Στην τακτική συγκέντρωση δεν παρέλειψα να τονίσω τον πόνο της Κύπρου. Μ' ένα παραλήρημα ακράτητου ενθουσιασμού η Ελεύθερη Νεολαία της Πατρίδας μας άφησε την καρδιά της να σκιρτήσει από πόνο για τ' αδέρφια της Κύπρου και έντονα διακηρύξαμε ότι ο πολιτισμός ενός λαού ιστορικού πρέπει να τύχει σεβασμού και να αποδοθεί εις αυτόν η ελευθερία του.

Κυριάκος».

Πόση αρετή είχε ο Κυριάκος Μάτσης φαίνεται και από τις σημειώσεις του και από τις πράξεις του. Κάπου είχε γράψει πώς ο άνθρωπος πρέπει ν' αγαπά και να σέβεται τους γονιούς του και τους δασκάλους του. Αλλά και τον εαυτό του πρέπει νά σέβεται. Ο σεβασμός προς τον εαυτό σου κανονίζει τη θέση σου στην κοινωνία, στην πρόοδο και στην ευημερία.

Ο Κυριάκος ήταν ο άνθρωπος των μεγάλων ιδανικών, που αγαπούσε και σεβόταν τον καθένα, πίστευε στο Θεό και στην πατρίδα, αγαπούσε σαν μάνα του τη γη κι ήταν πάντα έτοιμος νά θυσιάσει για τη μεγάλη αρετή, τη λευτεριά. Και πάνω απ' όλα πίστευε στην ανθρώπινη δύναμη.

«Ω ΠΙΣΤΗ, ω υπέροχη δύναμη ακατάλυτη και παντοδύναμη, συ που κρύβεσαι μέσα μου κι είσαι δική μου.

Δίνε μου υπομονή γρανιτένια για ν' αντέχω, δύναμη κινητήρια για να ενεργώ, θέληση παγκυρίαρχη για να ΝΙΚΩ.

Δείχνε μου το δρόμο προς την τιμιότητα έτσι που νάχω το θάρρος ν' αντικρύζω χωρίς φόβο και ντροπή κανένα»

έγραφε στις 6 του Μάρτη 1949 ο Κυριάκος.

Τα Κούκλια είναι ένα μικρό τουρκοχώρι λίγο πιο πέρα από την Κοντέα, στο δρόμο που πάει στην Αμμόχωστο. Στο χωριό αυτό οι θείοι του Κυριάκου Μάτση είχαν μια πλούσια αγρέπαυλη. Οι πορτοκαλιές καλύπτανε μεγάλες εκτάσεις. Αρκετά αιταροχώραφα πρασινίζανε την άνοιξη και σε λίγο γίνονταν χρυσαφένια με πλούσιο καρπό. Κοπάδια βόσκανε πιά πέρα στα βοσκοτόπια. Δουλειές πολλές εκεί, που χρειάζονταν πολλά χέρια, αλλά και άγρυπνη καθοδήγηση.

Όταν γύρισε ο Κυριάκος Μάτσης από τις σπουδές του πήρε υπεύθυνη δουλειά στη συγγενική του αυτή αγρέπαυλη. Εδώ ακριβώς γνωρίστηκε με το Γρηγόρη Αυξεντίου. Το χωριό του Αυξεντίου, η Λύση, είναι λιγάκι πιο πέρα από την Κοντέα. Εξάλλου, οι δουλειές του Αυξεντίου συχνά τον έφερναν στα μέρη των Κουκλιών και στην Αμμόχωστο. Εύκολο είναι στά νιάτα να κάμουν τις εξομολογήσεις τους και να συνεννοηθούν. Έτσι μπήκανε κι οι δυό στον αγώνα. Η τύχη τους έγραψε το ίδιο τέλος, τη θυσία τους για τη λευτεριά της Κύπρου. Ο ένας, ο Γρηγόρης Αυξεντίου, να γίνει ο «Αετός του Μαχαιρά», κι ο άλλος, ο Κυριάκος Μάτσης, ο «Αετος του Πενταδάκτυλου».

Εκεί στην αγρέπαυλη μαζεύονταν οι πρώτοι του αγώνα κι έφτιαχναν τα πυρομαχικά, σχεδιάζανε πού θα κατασκευάσουν τα κρησφύγετα. Ζούσανε, με άλλα λόγια, το προπαρασκευαστικό στάδιο, γεμάτοι όνειρα και σχέδια.

Όμως μια μέρα ο Κυριάκος Μάτσης πήρε εντολή να φύγει από την αγρέπαυλη στα Κούκλια και ναρθεί στον Αχερά, ένα κτήμα πιο πέρα από το Μοναστήρι του Αγ. Παντελεήμονα. Ήταν πια ο γενικός σύνδεσμος όλης της Κύπρου, που γνώριζε τους τομάρχες, τα κρησφύγετα, προπαντός τον τόπο που κρυβόταν ο Διγενής. Μ' αυτόν συνεννοούνταν. Έπαιρνε πληροφορίες, τις έστελλε, δεχόταν διαταγές και τις διαμοίραζε εκεί που έπρεπε.

Κι ενώ το πνεύμα του ήταν προσηλωμένο στη μεγάλη ιδέα της επανάστασης, δεν αμελούσε την επιστήμη του. Βοηθούσε τους αγρότες όσο μπορούσε.

Και τα μεσάνυχτα της Πρώτης του Απρίλη 1955 ξεκίνησε ο Απελευθερωτικός Αγώνας της Κύπρου.

Μακάρι τα παιδιάτικά σου
νάχα τα φτεράκια
για να πετώ στα χαμηλά
μαζύ με τα πουλάκια,
να κελαδώ στις ρεματιές,
να τραγουδώ στους κάμπους
νάρχωμαι στις ακρογιαλιές
να παίζω με τους άμμους.
Τώρα που τούτο το μυαλό
αετού θέλησε φτερό
να πάρη να πετάξη
τρόμαξε πάνω στα ψηλά
που πήγε να κουρνιαχή.
Κρουφοκοιτάζει χαμηλά,
ρίχνει με δέος τη ματιά
ψάχνοντας κάπου μια γωνιά
να βρη να ξαποστάση.

Στις 9 του Γενάρη το 1956 συνέλαβαν τον Κυριάκο οι Άγγλοι και τον μετέφεραν από την αγρέπαυλη του Αχερά στα κρατητήρια της Ομορφίτας. Στα κρατητήρια αυτά οι ανακριτές βασάνιζαν τα παλικάρια και προσπαθούσαν νά πάρουν πληροφορίες για ανθρώπους, κρησφύγετα και σχέδια. Εδώ ταράζανε στο ξύλο και στις απειλές τον Κυριάκο. Η στάση του όμως και ο τρόπος που απαντούσε γέννησε το θαυμασμό σε όλους, στους ανακριτές και στους βασανιστές. Ο υπεύθυνος της Ομορφίτας πληροφόρησε τον κυβερνήτη της Κύπρου, το σκληρό Χάρτιγκ, για την αντοχή και την εθνική στάση του Κυριάκου. Τότε σκεφτήκανε πως πιθανόν να καταφέρνανε περισσότερα με άλλο τρόπο παρά με τα βασανιστήρια και τους εξευτελισμούς.

Μια μέρα στα κρατητήρια της Ομορφίτας το καθετί έλαμπε από καθαριότητα. Στους διαδρόμους τοποθετήσανε γλάστρες. Στα γραφεία έβλεπες βάζα με λουλούδια. Στην κουζίνα μυρίζανε τα πλούσια μαγειρεύματα. Ξυρίσανε τους κρατούμενους. Οι ανακριτές και οι υπάλληλοι φορέσανε τα καλά τους ρούχα. Τάξη παντού.

Σε μια στιγμή άνοιξε ο πυλώνας και μπήκε ο στρατάρχης Χάρτιγκ, με τη συνοδεία του. Τον οδηγήσανε στο γραφείο. Κάτι συζήτησε με τους υπεύθυνους. Ύστερα έκανε νόημα. Σε λίγο χτυπούσε η πόρτα του γραφείου. Ο υπεύθυνος πρόσταξε να μπου.

Στο άνοιγμα της πόρτας παρουσιάστηκε ο Κυριάκος Μάτσης. Είχε ένα πρόσωπο χλωμό. Τά μάτια του με δυσκολία μένανε ανοιχτά. Το περπάτημά του ήταν αργό και βαρύ σά νάσερνε τα πονεμένα του πόδια. Χαιρέτισε ευγενικά.

Ο Χάρτιγκ, χωρίς περιστροφές, του προτείνει μισό εκατομμύριο λίρες αν μολογήσει πού βρίσκεται ο Γρίβας. Ο Κυριάκος τον κοίταξε για δυό στιγμές. Ψήλωσε το κεφάλι ακόμα περισσότερο, κι άς πονούσε τον λαιμό του από τα χτυπήματα. Και με σταθερή φωνή είπε:

—Εξοχότατε, δεν κάνουμε τον αγώνα για χρήματα, αλλά για την αρετή που λέγεται ελευθερία. Λυπούμαι, γιατί με προσβάλλετε.

Ο Χάρτιγκ έμεινε έκπληκτος. Κοίταξε τον Κυριάκο με σεβασμό. Με το χέρι πρόσταξε να τον πάρουν έξω. Ύστερα γύρισε στον υπεύθυνο και του είπε να μη βασανίσουν πια τον άνθρωπο αυτόν. Να τον σεβαστούν.

Σε λίγη ώρα ήρθε η διαταγή να μεταφερθεί ο Κυριάκος στα Κρατητήρια της Κοκκινοτριμιθιάς.

Ενώ ετοιμαζόταν το αυτοκίνητο για τη μεταφορά του, ο Νουρήμπεης, ένας κλωσινάτος Τούρκος, πλησίασε και τον αποχαιρέτησε:

—Στο καλό Κυριάκο. Ο Θεός μαζί σου.

—Ευχαριστώ, Νουρήμπεη για τη βοήθεια σου στις δύσκολες μου στιγμές. Προπαντός για την εφημερίδα «Ελευθερία», που μου έφερνες κι' έτσι μάθαινα τα νέα.

Η μορφή και το θάρρος του Κυριάκου Μάτση έμειναν αξέχαστα στην Ομορφίτα και για καιρό μιλούσανε για την αρετή και την παλικαριά του.

Στα κρατητήρια της Κοκκινοτριμιθιάς η ζωή των κρατουμένων παλικαριών μας ήταν αφόρητη. Η αγγλική κυβέρνηση δασκάλεψε επιδέξια τους στρατιώτες, τους Γκόλντον Χάιλάντερς, τους ψηλούς Σκωτσέζους, πως οι Κύπριοι ήταν αδίστακτοι τρομοκράτες και δολοφόνοι. Γι' αυτό και οι Σκωτσέζοι συνόδευσαν τους κρατούμενους με το δάκτυλο στη σκανδάλη του όπλου τους. Τα μάτια τους ήταν τέσσερα και παρακολουθούσαν κάθε κίνηση.

Άμα ήρθε στα κρατητήρια ο Κυριάκος, με τον καλό του τρόπο και την ειλικρινή συζήτηση του με τους αξιωματούχους, άρχισε να κερδίζει τη συμπάθεια τους. Τους ανέπτυξε πως όλα εδώ τα παιδιά είναι επιστήμονες, φοιτητές, μαθητές γυμνασίων και τεχνικών σχολών. Πως όλοι αυτοί βγήκανε στον αγώνα για λευτεριά. Κι ότι ο κόσμος συμπαθεί όλους αυτούς για το ψηλό τους φρόνημα. Σιγά - σιγά φίλεψε με τους υπεύθυνους και τους έπεισε να τακτοποιήσουν το διαιτολόγιο των νεαρών για να μην πάθει τίποτα σοβαρό η υγεία τους. Ύστερα πήρε άδεια και μάζεψε τους μαθητές και τους καθηγητές κι έφτιαξε το σχολείο των κρατητηρίων, ώστε άμα απολυθούν οι μαθητές να δώσουν εξετάσεις και να μην χάσουν το χρόνο τους. Αυτό εκτιμήθηκε ακόμα και από τους Άγγλους.

Μια μέρα ο υπεύθυνος των κρατητηρίων φώναξε τον Κυριάκο:

—Κυριάκο, είσαι γεωπόνος. Γιατί να χάνεις τον καιρό σου. Θά πάρεις δυό - τρεις - τέσσερεις κρατούμενους και να φτιάξεις ένα κήπο στην είσοδο των κρατητηρίων. Όπως πάμε θα βαστάξει καιρό αυτή η κατάσταση.

Ο Κυριάκος δέχτηκε. Ήταν κι ένας τρόπος να ξεσκάει από την κλεισούρα και ν' ασκεί και το επάγγελμά του. Αλλά τούτο τον βοήθησε να καταστρώσει και το σχέδιο της απόδρασής του.

Και μια μέρα φθινοπωρινή του 1956 τόσκασε με άλλους και τράβηξε προς τα βουνά του Πενταδάκτυλου στην επαρχία της Κερύνειας.

Η απόδραση σχεδιάστηκε με λεπτομέρεια κι έγινε μέρα μεσημέρι. Έπρεπε να περάσουν διαδρόμους που φτάνανε σε έξι εξόδους και να διασχίσουν εφτά σειρές συρματοπλέγματα. Ντυθήκανε λοιπόν με τα ρούχα των εργατών που είχαν εκεί τα Δημόσια Έργα, πήραν φτιάρια, κασμάδες και άλλα εργαλεία και προχωρούσαν στους διαδρόμους. Τους φτιάσανε και ταυτότητες ψεύτικες. Στην πέμπτη έξοδο ο Κυριάκος τους λέει:

—Εδώ πρέπει να κόψουμε τα σύρματα και να το σκάσουμε. Στο διάδρομο που οδηγεί στην τελευταία έξοδο κυκλοφορούν σκυλιά. Στην άλλη έξοδο οι Άγγλοι χώσανε χάμω φωτοβολίδες. Ένας να πατήσει μία ο τόπος θα γεμίσει χρώματα και κρότους.

Κόψανε τα συρματοπλέγματα. Ξεχυθήκανε έξω. Πού να πάνε; Ευτυχώς στάθμευε εκεί ένα λεωφορείο της Ακανθούς, που έφερε από το χωριό επισκέπτες να δούνε τους δικούς τους. Ο Κυριάκος με τους άλλους συμπολεμιστές μπήκε στο λεωφορείο και ο οδηγός τους πήρε κάμποση απόσταση μακριά. Απ' εκεί τράβηξαν για τον Πενταδάκτυλο. Μπαίνανε ξανά στον αγώνα, αντάρτες στα βουνά. Μια φούχτα πολεμιστές ταράζανε τις χιλιάδες των Άγγλων στρατιωτών.

Απ' άκρη σ' άκρη ο Πενταδάκτυλος γνώρισε την παλικαριά του Κυριάκου. Από το ένα μέρος στο άλλο έτρεχε συνεχώς για να εμπυχώσει τους αντάρτες της περιοχής. Η παρουσία του ηλέκτριζε τα παλικάρια. Τους μετάδινε την πίστη του και την αγωνιστική του δύναμη. Αλλά και τους αγρότες τους βοηθούσε. Τους παράγγελλε για τα δέντρα τους. Πολλές φορές ο ίδιος κλάδευε λεμονόδεντρα. Πόλεμος και ειρήνη συμβαδίζανε στη ζωή. 'Ηθελε η γη της Κύπρου νάναι πάντα αναστημένη και ν' αποδίνει καρπούς για όλο τον κόσμο. Δεν ξεχώριζε γη δική μας και γη ξένη. Η γη ήταν για τον άνθρωπο που πρέπει να ζει ελεύθερος. Ο ίδιος ήταν ολόψυχα ταγμένος στην υπηρεσία του ανθρώπου και ένοιωθε πως το τέλος της ζωής του θάταν ένα είδος θυσίας. Συχνά έλεγε πως άν σκοτωνόταν στη μάχη είχε επιθυμία να κάψουν το νεκρό του σώμα και να το σκορπίσουν στα βουνά του Πενταδάκτυλου, από τον Καραβά ως την Ακανθού. 'Ετσι και πεθαμένος θά υπηρετούσε τούτη τη γη της βόρειας Κύπρου, που την αγάπησε σαν τους γονιούς του. Σ' ένα γράμμα του, που έστειλε στους γονιούς του λίγο πριν την πρωτοχρονιά του 1958 γράφει ανάμεσα στ' άλλα και τα εξής:

«Σεβαστοί μου γονείς,

Ελπίζω να πήρατε το γράμμα που Σας έστειλα πριν κάμποσο καιρο με το ταχυδρομείο και πιστεύω πως και αυτό θα φτάσει στα χέρια Σας. Σας είχα υποσχεθεί τότε να Σας γράφω από καιρό σε καιρό λίγα λόγια για να ξέρετε πως είμαι καλά. Δόξα τω Θεώ, τόσοσ εγώ όσο και τα άλλα παιδιά που είναι μαζί μου είμεθα καλά. Τώρα με τις γιορτές είναι φυσικό ο νους μας να γυρίζει σε αγαπημένα πρόσωπα και πιο πολύ κοντά σε Σας. Αλήθεια πόσο πεθύμησα τη γλυκιά ζεστασιά της νησιτιάς μας εκεί στην τόσο γνώριμη γωνιά του σπιτιού μας. Τούτες τες μέρες με το τσουχερό κρύο πόση χαρά μας έδινε και πόσο μαζεμένοι γύρω της χαιρόμασταν τη στοργή του σπιτιού.

'Ομως μια άλλη στοργή για μια άλλη γωνιά, η στοργή για τον ανυπόφορο δεσμό που κρατάει σκλάβο το νησί μας μας έσπρωξε σε ένα δύσκολο δρόμο και πήραμε την απόφαση να τον ανεβούμε αψηφώντας κάθε αντιξοότητα για να πετύχουμε εκείνο που χρόνια τώρα ονειρεύεται κάθε αληθινός Κύπριος πατριώτης. Ναι. Σ' εκείνη τη γωνιά πήραν τα πρώτα τους φτερά οι λογισμοί μας. Σ' εκείνη τη γωνιά τις χειμωνιάτικες μέρες διαβάσαμε — θυμάστε — για τους θρύλους των Ελλήνων πολεμάρχων που δεν δίσταζαν να αποδυθούν στους πιο σκληρούς αγώνες για να χαρίδουν τη λευτεριά στον τόπο που γεννήθηκαν.

Πιστεύουμε ότι κάθε θυσία μας δεν πηγαίνει άδικα και εσείς πρέπει να είστε περήφανοι για μάς. 'Αν ο καλός Θεός μας επιφυλάσσει τη λαμπρή τύχη να δώσουμε τη ζωή μας για την πατρίδα τότε η χαρά Σας πρέπει να είναι απέραντη. Δεν ξέρω αν μπορεί να ονειρευτεί ένας άνθρωπος καλύτερη τύχη από αυτή. Και δεν μπορώ να σκεφθώ γονείς που να είναι πιο περήφανοι παρά για τα παιδιά τους που έπεσαν για την πατρίδα.

Σε λίγες μέρες θά έχουμε τον καινούργιο χρόνο. Την ώρα που θα βάζετε την ελιά στα κάρβουνα θα τη βάζω και εγώ και θα ρωτώ για την αγάπη Σας. Αλλά την αγάπη σας ξέρω πως την έχω. Ξέρω πως η σκέψη Σας θάναι μαζί μου και ξέρετε και σεις πολύ καλά πως και η δική μου θα είναι μαζί Σας. Την ελιά λοιπόν

θά την βάλουμε φέτος λιβανωτό στο Θεό και θα τον παρακαλέσουμε με το Νέο χρόνο να χαρίσει και στο πολύπαθο νησί μας τη λύτρωση από τη σκλαβιά. Δεν μπορεί παρά να μας ακούσει ο καλός Θεός της Ελλάδας μας. Θα ρίξει το βλέμμα του στο δεινοπαθούντα λαό του και θα ανταμείψει τις θυσίες του.

Εύχομαι σε όλους Σας να περάσετε ένα Ευτυχισμένο Νέο Έτος. Και πάνω, απ' όλα, όλοι άς ευχόμαστε το Νέο τούτο Έτος να χαρίσει στο νησί μας την Ελευθερία του.

Παραμονές Πρωτοχρονιάς 1958.

Σας φιλώ όλους
με αγάπη
Κυριάκος».

Μια μέρα πήρε διαταγή ο Κυριάκος Μάτσης νά στήσει ενέδρα στους Άγγλους στρατιώτες. Όμως έπρεπε στην περιοχή νά φτιάξει ένα σίγουρο κρησφύγετο. Τα φαράγγια του Πενταδάκτυλου δεν βοηθούσαν τη φυγή των ανταρτών. Γι' αυτό πήγε στην περιοχή που λέγεται Φουτζί και μελέτησε καλά το κάθε μέρος. Διάλεξε κάτω χαμηλά στον ξεροπόταμο μια θέση, που δεν φαινόταν εύκολα. Πήρε τους τρεις συντρόφους του κι όλο το βράδυ σκάφτανε, ακριβώς εκεί που συναντιούνταν πέντε δέντρα. Μόλις έφεγγε το πρωί γυρίζανε με προσοχή σ' ένα καλύβι ενός ογδοντάχρονου γέρου. Την τρίτη νύχτα η αξίνα άνοιξε μια τρύπα σ' ένα άδειο τόπο.

—Σπηλιά, λέει ο ένας σύντροφος.

Φωνάξανε τον Κυριάκο που στεκόταν έξω φυλάγοντας φρουρός.

—Συνεχίστε το σκάψιμο, συμβουλεύει ο Κυριάκος.

Το άνοιγμα μεγάλωσε. Ο Κυριάκος με το κλεφτοφάναρο φώτισε το σκοτάδι της σπηλιάς.

—Τάφος είναι, λέγει. Βλέπω και αγγεία σπασμένα.

—Χρυσά νομίσματα δεν βλέπεις; ρωτά ένας απ' τους συντρόφους.

—Κι άν υπάρχουν τέτοια νομίσματα, θα τα δώσουμε όλα για τον αγώνα, απαντά ο Κυριάκος.

Ως το πρωί φτιάξανε το κρησφύγετο μέσα στον τάφο. Βάλανε κλαδιά στο άνοιγμα. Κι ευχαριστημένοι όλοι πήγανε στο καλύβι του γέρου. Εκεί τους περίμενε ένα φαγητό πλούσιο με χορταρικά, ελιές, και μπόλικο ψωμί.

Την άλλη μέρα στήσανε την ενέδρα. Σκάψανε το δρόμο και χώσανε τις βόμβες. Ύστερα μπήκε φρουρός ο ένας πέρα στο στρίψιμο. Ο Κυριάκος με τους άλλους κρυβόταν πίσω από τους θάμνους.

Σε μια στιγμή ακούστηκε ο θόρυβος του αυτοκινήτου. Ο φρουρός πέρα έδωσε σινιάλο.

—Παιδιά το νου σας, ψιθυρίζει ο Κυριάκος.

Το αυτοκίνητο προχωρούσε. Κι όταν έφτασε στο σημείο με τις βόμβες η έκρηξη έγινε. Όλα ανατινάχτηκαν στον αέρα.

—Γρήγορα στο κρησφύγετο, προστάζει ο Κυριάκος.

Τρεχάλα γυρίσανε στο κρησφύγετο και χωθήκανε μέσα.

Ο Κυριάκος άναψε το κλεφτοφάναρο και διάβαζε τους ψαλμούς του Δαυΐδ, που του χάρισε πριν λίγες μέρες ένας συναγωνιστής του από την πόλη της Κερύνειας. Και αντάλλαζε το διάβασμα με τον «Δωδεκάλογο του Γύφτου» του Παλαμά.

Σε λίγο απ' έξω ακουστήκανε βαριά βήματα και γαβγίσματα σκυλιών.

—Φέρανε και ανιχνευτικά σκυλιά, λέει ένας από τους συντρόφους του. Δεν θα τη γλυτώσουμε.

—Ο Θεός είναι με το μέρος των αδικημένων, απαντά ο Κυριάκος.

Η στάση του έδωσε θάρρος σε όλους.

Πραγματικά δεν τους ανακάλυψαν. Όμως ο Κυριάκος Μάτσης στις λίγες ώρες της κλεισούρας σ' αυτό τον τάφο, σκέφτηκε πολλά. Ένοιωσε κάποιο προμήνυμα για το τέλος της ζωής του. Θυμήθηκε τον «Τάφο» του Κωστή Παλαμά, που κάποτε τον διάβασε χωρίς διακοπή. «Τί ωραία η ποίηση», ψιθύρισε σε μια στιγμή.

Την επόμενη μέρα αποχαιρέτησε τους τρεις συντρόφους του γιατί είχε εντολή να κινηθεί σε άλλη περιοχή του Πενταδάκτυλου. Πέρασε και από το καλύβι του ογδοντάχρονου γέρου, του φίλησε το χέρι και του ευχήθηκε «καλή αντάμωση».

Σ' ένα παραλιακό σπίτι στην Κερύνεια είχε για κάμποσο καιρό το κρησφύγετό του ο Κυριάκος. Εδώ κατεβαίνανε το βράδυ κάποιοι συναγωνιστές και παίρνανε οδηγίες.

Η γιαγιά του σπιτιού κοιτούσε όλη τούτη την κίνηση. Παρόλα τα γεράματά της ένοιωθε το θάρρος και την κοπιαστική δουλειά των νέων μας. Συχνά φρόντιζε η ίδια να τους περιποιείται. Έτσι πίστευε πως πρόσφερε κι αυτή κάτι στον αγώνα. Μια μέρα είδε τον Κυριάκο πολύ στενοχωρημένο. Έσκυβε στα χαρτιά, έγραφε, έσβηνε. Συχνά ξεφυσούσε, συχνά αναστέναζε. Κάτι το ασυνήθιστο θα συνέβαινε στον αγώνα.

Τον πλησίασε με μητρική στοργή και του χάρισε μια εικονίτσα της Παναγίας για να τον προστατεύει.

Ο Κυριάκος δάκρυσε. Το βράδυ έγραφε το παρακάτω ποίημα:

Μου χάρισες, καλή μου δέσποινα,
της Παναγίας την εικονούλα
και μούπες:

«Πάντα στις δύσκολες στιγμές
κοντά της κυνηγούσα
τη λύτρωση να βρω.
Γοργοκλιναν τα πόδια μου
μπροστά της γονατώντας
μαζύ με το μυαλό.
Έτσι κι εσύ, παιδάκι μου,
σύρνε σ' αυτήν το βήμα
σε κάθε σου σκοπό.
Ζήτα σ' αυτήν παρηγοριά
σαν σε κτυπά η συμφορά
σε κάθε σου καιρό».

Και τώρα, Παναγίτσα μου,
νά την ψυχή γυμνή
γέρνει μπροστά σου ταπεινή
σαν το χαμένο ναυαγό
που στον πλατύ ωκεανό
τη σωτηρία αναζητεί.

Μια μέρα ο Κυριάκος πήρε διαταγή να φύγει από την Κερύνεια. Θά περνούσε από το Πέλλαπαϊς να ξηγηθεί με μερικά παλικάρια, νά κόψει το βουνό και να πάει στο Κάτω Δίκωμο. Εκεί στο σπίτι του Κυριάκου Χριστοδούλου, που βρισκόταν στην άκρη του χωριού, υπήρχε κρησφύγετο. Από τούτο το μέρος θάπαιρνε εντολές για δράση προς την πεδιάδα.

Όμως εδώ κάποιο λάθος είχε γίνει. Παρακολούθησαν τις μετακινήσεις τους; Πιθανό. Αλλά και ο ίδιος ο Μάτσης ένοιωθε κάποια ανησυχία. Σιγά - σιγά ξεπέρασε αυτή την κατάσταση και φιλοκουβέντιαζε με τον ιδιοκτήτη του σπιτιού. Ωστόσο, τα πράγματα δεν πήγαιναν καλά.

Στις 19 του Νιόβρη 1958, μόλις είχε φέξει, ο Κυριάκος στεκόταν στο παράθυρο. Κοιτούσε τή γύρω περιοχή και σκεφτόταν τί θαυμάσια είναι η ζωή εδώ στην αγαπημένη Κύπρο. Σωστή χαρά Θεού το νησί μας κι οι άνθρωποί του. Ξαφνικά βλέπει μεγάλη κίνηση από φώτα αυτοκινήτων. Υποψιάστηκε αμέσως πως καταφθάνουν στο Κάτω Δίκωμο Άγγλοι στρατιώτες.

Αμέσως ξύπνησε τον ιδιοκτήτη του σπιτιού, τον Κυριάκο Χριστοδούλου. Του είπε την υποψία του πως θάχουν εδώ στο Κάτω Δίκωμο φασαρίες, έρευνες, συλλήψεις. Στο μεταξύ ακούσαν κι ο θόρυβος πολλών αυτοκινήτων. Ξύπνησε και η γυναίκα τού ιδιοκτήτη, το βρέφος της και το μικρό της παιδάκι.

Ο Κυριάκος Μάτσης κατέβηκε στο κρησφύγετο, που βρισκόταν κάτω από το πάτωμα του δεξιού δωματίου.

Κωσάλε σζ' όνειρο φτερό
άτρομα παλληκάρια
λεβεντομάνων βύζαγμα
θεριέματ' άγριας λάβας
τρανής γενής καμάρια

Χειρόγραφο του Κυριάκου Μάτση.

Δώσατε στ' όνειρο φτερό
άτρομα παλληκάρια
λεβεντομάνων βύζαγμα
θεριέματ' άγριας λάβας
τρανής γενής καμάρια.

Σε λίγο μπήκανε οι Άγγλοι στρατιώτες στο σπίτι. Πήρανε τον ιδιοκτήτη, τη γυναίκα και τα παιδιά του έξω. Και με τη λόγχη κτυπούσαν τα πατώματα, τους τοίχους, μεταφέρανε τα έπιπλα δεξιά κι αριστερά.

—Εδώ, κύριε, λέει ένας στρατιώτης στον ταγματάρχη Μακρίτσι.

Ήταν τέσσερα μάρμαρα που κουνηθήκανε, κι ο στρατιώτης χτύπησε με τη λόγχη του ένα μάρμαρο πιο πέρα. Ξεσκέπασαν εδώ το πάτωμα και βρήκανε την είσοδο του κρησφύγετου.

Ο Κυριάκος κατάλαβε πια από το θόρυβο στο πάτωμα πως το κρησφύγετο είχε ανακαλυφθεί. Μαζί με τους συμπολεμιστές του Ανδρέα Σοφιόπουλο και Κώστα Χριστοδούλου περνούσε στιγμές αγωνίας και έντονης αναμονής.

Και ξαφνικά ακούεται μια φωνή:

—Μάτση, Μάτση, πιάστηκες στο κρησφύγετο. Δεν υπάρχει πιθανότητα να δραπετεύσεις. Παραδόσου.

—Δεν παραδίδομαι, απαντά ο Μάτσης. Γυρίζει και λέει στους συμπολεμιστές του. «Κάψτε τα έγγραφα».

Η φωνη απ' έξω ρωτά:

—Πόσοι άνδρες είσαστε εκεί κάτω;

—Τρεις, απαντά ο Μάτσης.

—Πόσα όπλα έχετε μαζί σας;

—Έχουμε βόμβες, απαντά ο Μάτσης.

Την ίδια στιγμή το όπλο του Μάτση εκपुरσοκροτεί. Ευτυχώς ήταν γυρισμένο προς τα κάτω κι οι σφαίρες σφηνωθήκανε στο χώμα.

—Ελάτε ένας - ένας άοπλοι και παραδοθείτε, λέει η φωνή τού Άγγλου ταγματάρχη.

Οι συμπολεμιστές του Μάτση τον ρωτάνε τί θα κάμουν.

—Να βγείτε, τους λέει.

—Θα μείνουμε κι εμείς μαζί σου.

Ο Μάτσης τους κοίταξε. Τα μάτια του δακρύσανε. Τους λέει:

—Το κρησφύγετο δεν μας χωρεί να κινηθούμε. Βγείτε εσείς κι εγώ θα σκεφτώ τί θα κάμω. Σας διατάσσω. Η πατρίδα θα σας χρειαστεί.

Τους φίλησε. Γύρισε προς το στόμιο του κρησφύγετου και φώναξε:

—Δυό πρόσωπα έρχονται άοπλα — μην τους πυροβολήσετε.

—Εσύ τί θα κάμεις; τον ρωτά ο Άγγλος ταγματάρχης.

—Σκέφτομαι....

Μόλις ανεβήκανε οι δυό συμπολεμιστές του Μάτση, ο Μακρίτσι φωνάζει:

—Παραδόσου, Μάτση.

—Μολών λαβέ, του απαντά ο Μάτσης. Ελάτε αν τολμάτε να με πάρετε. Ζωντανός δεν πέφτω στα χέρια σας. Αν βγω από δω μέσα θα βγω πυροβολώντας.

Ο Μακρίτσι ρίχνει μια δακρυγόνο βόμβα στο κρησφύγετο. Ο Μάτσης τους απαντά με μια ριπή. Τότε ο Μακρίτσι ρίχνει μια χειροβομβίδα στο άνοιγμα του κρησφύγετου. Η έκρηξη ήταν τρομαχτική.

Ο Κυριάκος Μάτσης ήταν νεκρός.

Όμως η λευτεριά μεγάλωσε και από το κρησφύγετο ξεχύθηκε στα πέρατα τού νησιού.

Το σπίτι ανατινάχθηκε από τους Άγγλους.

Μια ελληνική σημαία κυματίζει ανάμεσα στα ερείπια.

Ο ποιητής έγραψε:

Ω! Ξένε, εδώ στο Δίκωμο
στεφάνωσε την αρετή
ο Κυριάκος Μάτσης.

Ω Ξένε,

σ τ ό Δ ί
ω κ
δ ω
Ξ ΤΗΝ ΑΡΕΤΗΝ μ ο
σ ε
τ σ
ε φ ά ν ω

ο Κυριάκος Μάτσης

Στα «Φυλακισμένα Μνήματα» τάφηκε ο Κυριάκος Μάτσης, ανάμεσα στους άλλους γενναίους της Κύπρου. Οι Άγγλοι δεν τον δώσανε να ταφεί στα χώματα του Παλαιχωριού.

Την ίδια στιγμή και για πάντα βρίσκεται ενταφιασμένος στην καρδιά του κάθε Κυπρίου.

Τιμή και δόξα στους αγωνιστές της πατρίδας για λευτεριά.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΜΑΤΣΗΣ

Στίχοι: Κύπρου Χρυσάνθη
Μουσική: Γιάγκου Μιχαηλίδη

Οι πρώτοι που στη μάχη σβύσαν
το δρόμο δείχνουν της τιμής.
Μα κι' οι στερνοί τη νίκη στήσαν
σα μήνυμα χαράς στη γης.

Κι' εσύ στην τελευταία τη μάχη,
μες τ' όραμα της λευτεριάς,
χαμός ημίθεου σούχει λάχει
κι' αθανασίας βωμός μεμιάς.

Ευτυχισμένε Μάτση, η μνήμη
θα σε κρατά γενναίο στο νου.
Σαν του ήλιου θάσαι φως και φήμη
του πιο αθηναίου λαμπρού ουρανού.

Οι πρώτοι που στη μάχη σβύσαν τό

δρόμο δείχνουν της τιμής.
Μα κι' οι στερνοί τη νίκη στήσαν

σα μήνυμα χαράς στη γης.

Κι' εσύ στην τελευταία τη μάχη,
μες τ' όραμα της λευτεριάς.

χαμός ημίθεου σούχει λάχει
κι' αθανασίας βωμός μεμιάς.

Ευτυχισμένε Μάτση, η μνήμη
θα σε κρατά γενναίο στο νου.

Σαν του ήλιου θάσαι φως και φήμη
του πιο αθηναίου λαμπρού ουρανού.

Ευτυχισμένε Μάτση, η μνήμη
θα σε κρατά γενναίο στο νου.

τυχι σμένε λάτση μνη μι δά εε κρατά γεν
γεν.

ναί ο γεν ναί ο σό - - - - - νού
ναί ο γεν ναί ο σό - - - - - νού.

Σαν τού ή γιου δά θαί φως και φήμη του πιάθι

ναί ου χαμπρά ου ρα νού Εύ
ρού ου ρα - νού

τυχι σμένε λάτση μνη μι δά εε κρατά γεν

ναί ο γεν ναί ο σό - - - - - νού
ο σό - - - - - νού.

Σαν τού ή λου δά θαί φως και φήμη του πιάθι

ναί ου χαμπρά ου ρα νού.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΥΠΡΟΥ - ΑΡΧΕΙΟ ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΜΑΤΣΗ

Τυπώθηκε με σύστημα φωτοσύνθεση - όφσετ
στο τυπογραφείο «ΑΥΓΗ» Λτδ, Λευκωσία.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΥΠΡΟΥ - ΑΡΧΕΙΟ ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΜΑΤΣΗ

Ανωτάτη σχολή νομικών
καθηγητή κ. Κωνσταντίνου
Κωνσταντίνου Κωνσταντίνου
Κωνσταντίνου Κωνσταντίνου
Κωνσταντίνου Κωνσταντίνου
Κωνσταντίνου Κωνσταντίνου

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΜΑΤΣΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΜΑΤΣΗ